

МУЗИЧНА ПОДОРОЖ ІЗ ЧАРІВНИКОМ МУЗИКУСОМ (методичні рекомендації до уроків музичного мистецтва у 3-му класі)

Людмила Аристова

У статті подаються методичні рекомендації до проведення уроків музичного мистецтва за підручниками авторів Л. С. Аристової, В. В. Сергієнко.

Ключові слова: *урок музичного мистецтва, ігрові технології, методичні прийоми.*

МУЗЫКАЛЬНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ С ВОЛШЕБНИКОМ МУЗЫКУСОМ (методические рекомендации к урокам музыкального искусства в 3-м классе)

Людмила Аристова

В статье подаются методические рекомендации к проведению уроков музыкального искусства по учебнику авторов Л. С. Аристовой, В. В. Сергиенко.

Ключевые слова: *урок музыкального искусства, игровые технологии, методические приемы.*

MUSICAL JOURNEY WITH A MAGIAN MUZYKUS (guidelines for the 3-d Form Music Lessons)

Ludmila Aristova

Guide lines for the 3-d Form Music Lessons using the textbook by L. Aristova and V. Sergienko are given in the article.

Key words: *Music Lessons, gaming technology, instructional techniques.*

«Музика є самим чудодійним, самим тонким засобом залучення до добра, краси, людяності».
В. О. Сухомлинський.

Навчальний предмет «Музичне мистецтво» об'єднує мистецтвознавчі й естетичні знання та уявлення учнів, у просторовому вимірі має певні змістовні особливості, принципи та підходи до викладання.

Навчальний предмет «Музичне мистецтво» у 3-му класі продовжує музичну освіту молодших школярів шляхом забезпечення їхнього музичного досвіду, формування навичок сприймання музики і самостійного виконання музичних творів.

Програма 3 класу підводить учнів до усвідомлення пісенності, танцювальності й маршовості як найважливіших властивостей музики, що виростають із пісні, танцю й маршу і роблять музику близькою, доступною й зрозумілою людям; дає уявлення про зв'язки музики з мовою; музичну інтонацію як основу музики і носія її життєвого змісту; музичне мистецтво, що розгортається в звуковому потоці як розподілений у часі зміст; будову музичного твору як обрану композитором форму втілення образного змісту [3, с. 4].

Метою музичної освіти третьокласників є формування основ їх музичної культури як важливої і невід'ємної частини духовної культури, комплексу

ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичних культур, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва [3, с. 2].

Як і у 1-му та 2-му класах, важливими залишаються такі завдання, що спрямовані на формування базових освітніх компетентностей та загально-естетичний розвиток учнів:

- уведення учнів у світ добра й краси, відбитий у музичних творах, засвоєння ними початкових знань про особливості художньо-образної мови музичного мистецтва;
- розвиток чуттєво-емоційного сприйняття навколишнього світу крізь призму музичного мистецтва, прилучення учнів до животворного джерела людських почуттів і переживань, утілених у музиці;
- збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, підведення їх до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва в його найпростіших утіленнях;
- формування здатності до різних видів активної музично-творчої діяльності, опанування елементарними практичними вміннями та навичками;
- формування універсальних (духовних, моральних, громадянських, естетичних) якостей творчої особистості;
- виховання ціннісного ставлення до музичного мистецтва [3, с. 2].

У структурі програми для 3-го класу виокремлені такі теми:

1. Основні властивості музики: пісенність, танцювальність, маршовість (8 годин).

2. Інтоніяція (8 годин).

3. Розвиток музики (10 годин).

4. Музична форма (9 годин).

Реалізація окреслених цілей предмета «Музичне мистецтво» ставить перед педагогом низку запитань:

- Як створити інформаційно-освітнє середовище, яке б забезпечило включення дитини до самостійної діяльності?
- Як стимулювати творчу активність молодших школярів?
- Яким чином побудувати художньо-мистецький процес на уроці, щоб виховувати потребу учнів у подальшій музичній самоосвіті?

Організація навчального процесу на уроках музичного мистецтва потребує від учителя постійного пошуку і впровадження нових методів та технологій навчання. Необхідно відійти від традиційних форм навчання, що спрямовані на розвиток в учнів переважно репродуктивного мислення. Пріоритетною технологією навчання на уроці музичного мистецтва, як і у 1-му та 2-му класах, залишається *ігрова педагогічна технологія*. Навчаючись у грі, дитина стає більш розкріпаченою, отримує від навчання позитивні емоції, розвиває креативність, задовільняє свій інтерес.

Ігрові завдання, що пропонуються дітям на уроках музичного мистецтва, мають бути доступними для них, тісно пов'язаними з їхнім життєвим досвідом, інтересами й потребами. Оскільки молодші школярі мають ще невеликий життєвий досвід і обмежений багаж знань, зміст понять слід формулювати відповідно до рівня уявлень дітей, визначення музичних термінів – подавати у спрощеному вигляді, підкріплювати зрозумілими для учнів прикладами, ілюстраціями та практичними завданнями.

Формування в молодших школярів

комплексу ключових, музичних та міжпредметних компетентностей передбачає набуття учнями не тільки певних знань, але й, що найголовніше, власного естетичного досвіду. Такий досвід формується під час сприймання музики, її аналізу-інтерпретації, самостійної виконавської і творчої діяльності.

На прикладах матеріалів підручника та зошита проілюструємо, які види завдань залежно від дидактичної мети доцільно використовувати в роботі:

- засвоєння знань (*Пригадай прослуханий твір «Цар Горох». Досліди, у якій із композицій, поданих нижче, переважає пісенність, а в якій – танцювальність; маршовість [1, с. 12]. Познач, на якому інструменті виконувалася «Лірична пісня» Миколи Дремлюги [2, с. 2]*);
- формування вмінь і навичок (*Який характер танцю? Добери відповідні слова. Розкажи про характер мелодії, темп музики. Скористайся підказкою Тріольчика [1, с. 21, 23]. Визнач ритм «Арагонської хоти» Михайла Глінки [2, с. 5]*);
- набуття досвіду творчої діяльності (*Придумай назву до кожної прелюдії. Спробуй створити голосом різні музичні інтонації, що будуть виражальними й зображувальними водночас [1, с. 32, 50]. Виконай ритмічний супровід до увертюри опери Ж. Бізе «Кармен» [2, с. 7]*);
- формування емоційно-ціннісного ставлення до світу та мистецтва (*Роздивися художні роботи Ольги Песчаної. Які враження і почуття вони викликають? Який із красвидів художниці краще озвучити*

мажорною музикою, а який – мінорною? Поясни свою думку [1, с. 65]. Передай кольоровими лініями рух мелодії твору «Адажіо» Томазо Альбіноні [2, с. 17]);

- розширення словникового запасу (*Обери слова, що характеризують музичну мову [1, с. 79]. Познач слова, що передають характер прослуханої п'єси «Баркарола» Петра Чайковського [2, с. 3]*).

Наприкінці кожного семестру доцільно опрацювати блок підсумкових завдань «Перевір свої досягнення». Вони класифіковані за характером пізнавальної діяльності:

- репродуктивні: завдання на відтворення навчального матеріалу, його застосування в знайомих умовах; дії за зразком; тренувальні вправи (*Скориставшись підказками, пригадай назви пісень. Заспівай їх [1, с. 57]. З'єднай стрілочками назву твору із зображенням музичного інструменту, що виконує його мелодію [2, с. 15]*);
- продуктивні: передбачають застосування знань у нових умовах; містять елементи пошуково-дослідницької діяльності, творчості (*Поясни, як ти розумієш ці музичні жанри. Який із них завжди виконує оркестр? [1, с. 58]. З'єднай назву твору з відповідною схемою музичної форми [2, с. 31]*).

У структурі кожного уроку доцільно передбачити такі етапи:

- пояснення нового матеріалу, змісту термінів (*зустріч із Чарівником Музикусом, феями Інтонацією, Імпровізацією та Динамікою, братами Ладами тощо*);
- сприймання музики, запитання

та завдання для слухання (рубрика «Слухаємо музику»);

- виконання пісень і поспівок (рубрика «Співаємо разом»);
- закріплення матеріалу і самоконтроль знань, самостійна, зокрема творча, робота в ігровій формі (рубрика «Музика навколо нас»).

Для учнів початкової школи характерне наочно-образне мислення, вони захоплюються казковими персонажами, бажають взаємодіяти з ними. Тому доцільним є поєднання на уроці завдань і вправ від їхнього імені. Цей прийом був використаний у підручниках для 1-го та 2-го класів. У них Чарівник Музикус та Тріольчик допомагали дітям упродовж року опанувати передбачені програмою поняття. Ці ж персонажі ведуть музичними королівствами і третьокласників.

Чарівник Музикус розкриває дітям таємниці музики, відповідає за подання теоретичного матеріалу, а Тріольчик навчається разом із маленькими школярами і намагається досягнути світ музики з його різноманітними образами, почуттями та характерами, шукає відповіді на запитання і виконує різноманітні завдання разом із учнями.

Мандруючи королівствами

Співучих Мелодій і Танцювальних Ритмів, третьокласники, крім уже відомих персонажів – королеви Мелодії та короля Ритма, пана Темпа, феї Динаміки і братів Ладів (Мінора й Мажора), зустрічають нових друзів – трьох фей: Інтоніцію, Імпровізацію, Музичну Форму.

Обов'язково слід зважати на те, що під час ознайомлення з новими поняттями завдяки використанню засобів наочності учні не лише отримують певну інформацію, а й навчаються самостійно користуватися книгою, працюють охоче, проявляють інтерес до музичного мистецтва.

Навчальна програма не створює для педагога жорстких рамок – вона передбачає свободу творчості вчителя й можливість вибору сучасних методик, а подані рекомендації стануть у нагоді тим, хто веде пошук цікавих форм і прийомів роботи, що допоможуть у формуванні в учнів світоглядних, ціннісно-орієнтаційних, навчально-пізнавальних, творчо-діяльнісних, комунікативних компетентностей.

Реалізації завдань навчальної програми сприятимуть: участь учнів у музично-виховних заходах, роботі музичних гуртків; відвідування концертів і спектаклів для дітей; домашнє музикування тощо.

Література

1. Аристова Л. С. Музичне мистецтво: підруч. для 3 кл. / Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко. – К.: Освіта, 2013. – 112 с.: іл.
2. Аристова Л. С. Музичне мистецтво. Робочий зошит: навч. посіб. для 3 кл. / Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко. – К.: Освіта, 2014. – 32 с.: іл.
3. Музичне мистецтво. 1–4 класи: програма для загальноосвітніх початкових закладів [Л. О. Хлебникова (керівник творчого проекту), Л. О. Дорогань, І. М. Івахно, Л. Г. Кондратова, О. В. Корнілова, О. В. Лобова, Н. І. Міщенко]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/08_muz_mustectv.pdf.

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ
ЗМІСТУ УРОКІВ ЗА ПРОГРАМОЮ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»,
3 КЛАС(навчально-методичний комплекс (підручник та зошит),
автори: Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко)

1-й семестр							
Тема 1. Основні властивості музики: пісенність, танцювальність, маршовість (8 год.)							
Дата	Урок № з/п	Тема уроку	Сприйняття та інтерпретація творів музичного мистецтва	Виконання творів музичного мистецтва	Елементи інтеграції	Основні поняття	Завдання
	1.	Нова зустріч у країні музики	Р. Щедрін: «Ніч», «Золоті рибки», «Цар Горох» фрагмент із балету «Горбоконик»	«Засмутилось кошеня», сл. П. Воронька, муз. І. Кириліної	фр. м.ф «Коник-горбоконик»	Пісенність, танцювальність, маршовість	Підручник (с. 12); робочий зошит (с. 1.)
	2.	Таємниці пісенної музики	М. Дремлюга «Лірична пісня»	Поспівка «Ми – третьокласники», сл. і муз. Д. Кабалевського; «Засмутилось кошеня», сл. П. Воронька, муз. І. Кириліної	К. Візерспун «Золоті стовпи»	Музичні інструменти: фортепіано, піаніно, рояль	Підручник (с. 15–16); робочий зошит (с. 2)
	3.	Таємниці пісенної музики (продовження)	П. Чайковський «Баркарола»	«Шпачок прощається» сл. М. Івсенс, муз. Т. Попатенко		Баркарола	Підручник (с. 19); робочий зошит (с. 3)
	4.	Таємниці танцювальної музики	Ж. Колодуб «Гуцульський танець», Невідомий автор першої половини XIX ст. Симфонія (козачок)	Повторення «Шпачок прощається» сл. М. Івсенс, муз. Т. Попатенко		Ноти	Підручник (с. 22); робочий зошит (с. 4)
	5.	Таємниці танцювальної музики (продовження)	М. Глінка «Арагонська хота»	«Ой на горі жита много» у.н.п. обр. Г. Верьовки		Хота, музичні інструменти: гітара, кастаньєти	Підручник (с. 24); робочий зошит (с. 5)

6.	Темниці маршової музики	Ф. Шуберт «Військовий марш»; Людвіг ван Бетховен «Симфонія № 5» (III частина)	«Будем козаками» сл. і муз. А. Загрудного
7.	Зустріч музичних жанрів	Ж. Бізе увертюра до опери «Кармен»	Повторення «Будем козаками», сл. і муз. А. Загрудного
8.	Зустріч музичних жанрів (продовження)	Ф. Шопен Прелюдія № 7; Прелюдія № 20	Розучування мелодії Е. Гріг «Ранок» із сюїти «Пер Гюнт»
Тема 2. Інтоніяція (8 год.)			
9.	Знайомство з феею Інтоніацією	«Базика» сл. А. Барто, муз. С. Прокоф'єва	«Співучий колобок», сл. В. Кленця, муз. В. Поповича
10.	Жартівливі та сумні інтонації	В. Косенко «Дошик»; «Гумореска»; «Колискова»	Повторення «Співучий колобок», сл. В. Кленця, муз. В. Поповича
11.	Ритмічні інтонації	М. Римський-Корсаков «Три дива» з опери «Казка про царя Салтана». Тема Білки; Тема Тридцяти трьох богатирів; Тема Царівни Лебідь; М. Глінка, «Марш Чорномора» з опери «Руслан і Людмила»	«Щеня і кошеня», сл. В. Вікторова, муз. Т. Попатенко

	Ногоносець	Підручник (с. 28); робочий зошит (с. 6)
	Увертюра, музичні інструменти: кобза, бандура	Підручник (с. 31); робочий зошит (с. 7)
	Нота «до»	Підручник (с. 34); робочий зошит (с. 8)
	Скоромова, нота «ре»	Підручник (с. 39); робочий зошит (с. 9)
	Інтонія, нота «мі»	Підручник (с. 42); робочий зошит (с. 10)
	Музична тема, музичні інструменти: флейта, флейта- пікколо, нота «фа»	Підручник (с. 47); робочий зошит (с. 11)

12.	Виразально-зображальні музичні інтонації	В. Кирейко «Награвання Лукаша» з опери «Лісова пісня»; М. Лисенко, календарно-обрядові пісні з опери «Зима і Весна»	«Добрий вечір тобі, пане господарю» (колядка)		Виразальні, зображальні інтонації; нота «соль»	Підручник (с. 50); робочий зошит (с. 12)
13.	Інтонація та імпровізація	Ж. Массне «Елегія»	«Павочка ходить» (шедрівка)		Музичні інструменти, віолончель; нота «ля»	Підручник (с. 53); робочий зошит (с. 13)
14.	Інтонація та імпровізація в піснях-іграх	«Гра в зайчика», обр. М. Леонтовича	«Коза» (у. н. пісня-гра)		Нота «сі»	Підручник (с. 56); робочий зошит (с. 14)
15-16.	Перевір себе Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів				Підручник (с. 57-58); робочий зошит (с. 15-16)
2-й семестр Тема 3. Розвиток музики (10 год.)						
17.	Інтонаційно-мелодичний розвиток музики	Т. Альбіоні «Адажіо», інструментальне виконання та вокальне (Лара Фабіан або Сара Брайтман)	«Чому ведмідь узимку спить», сл. О. Коваленкова, муз. Л. Кніппера		Скрипковий ключ	Підручник (с. 62); робочий зошит (с. 17)
18.	Ладовий розвиток музики	Ф. Шуберт «Вальс»; Ф. Шуберт «Алегрето»	«Гра в слова», сл. і муз. І. Арсеева; повторення «Чому ведмідь узимку спить», сл. О. Коваленкова, муз. Л. Кніппера		Ладовий розвиток	Підручник (с. 65); робочий зошит (с. 18)

19.	Динамічний і темповий розвиток	Й. Брамс «Угорський танець»	«Грицю, Грицю, до роботи» (у. н. п.), обр. Я. Степового	Тривалість нот	Підручник (с. 69); робочий зошит (с. 19)
20.	Варіаційний розвиток музики	М. Завадський «Шумка»	«Рушничок», сл. Є. Левченко, муз. А. Олейникової	Варіаційний розвиток, тривалість нот	Підручник (с. 72); робочий зошит (с. 20)
21.	Розвиток музики різних жанрів	Ф. Шопен «Вальс»; «Полонез»	Повторення «Рушничок», сл. Є. Левченко, муз. А. Олейникової	Вальс, полонез	Підручник (с. 74); робочий зошит (с. 21)
22.	Симфонічний розвиток музики	П. Чайковський «Симфонія № 4» (фінал); В. Сокальський «Симфонія соль мінор» (1 частина)	«Подарунок мамі», сл. Д. Череди́нченка, муз. М. Катри́чка	Симфонія, симфонічний розвиток паузи	Підручник (с. 79); робочий зошит (с. 22)
23.	Народна пісня у творчості композиторів	М. Лисенко, хор «А вже весна» з опери «Зима і Весна»	Повторення «Подарунок мамі», сл. Д. Череди́нченка, муз. М. Катри́чка	Веснянки, такт	Підручник (с. 81); робочий зошит (с. 23)
24.	Багатогранність розвитку музики	С. Прокоф'єв «Тема Петрика», «Тема Качки», «Тема Пташки» із симфонічної казки «Петрик і Вовк»	«Сива шапка» (пісня-гра), сл. Л. Кроткевича, муз. В. Верховинця	Музичний розмір	Підручник (с. 84); робочий зошит (с. 24)
Тема 4. Будо́ва (форми) музики (9 год.)					
25.	Одночас-тинна форма музики	Ф. Шопен «Мазурка № 5»	«Пісня пастушка» (франц. н. п.)	Музична форма, одночасинна форма, музичні інструменти: сопілка	Підручник (с. 88); робочий зошит (с. 25)

26.	Двочастинна форма музики	Е. Гріг «Пісня Сольвейг», із музичної п'єси «Пер Гюнт»	Повторення «Пісня пастушка» (франц. н. п.)		Двочастинна форма, контраст, куплетна форма	Підручник (с. 91); робочий зошит (с. 26)
27.	Тричастинна форма музики	Е. Гріг «Танець Анітри»	«Соловечку, сватку, сватку» (у. н. п.)		Тричастинна форма, знаки альтерації, піцкато	Підручник (с. 94); робочий зошит (с. 27)
28.	Тричастинна форма музики (продовження)	М. Лисенко «Експромт ля мінор»	«Писанка», сл. В. Клиncia та Н. Андрусіч, муз. М. Катричка		Експромт	Підручник (с. 97); робочий зошит (с. 27)
29.	Форма рондо в музиці	В. А. Моцарт «Турецьке рондо»; Б. Фільц «Весняне рондо»	«Класне рондо» поспівки на музику Д. Кабалецького		Рондо, епізод	Підручник (с. 101); робочий зошит (с. 28)
30.	Варіаційна форма в музиці	М. Різоль, варіації на тему української народної пісні «Ой на горі жито»	«Ой на горі жито» (у. н. п. обр.) К. Стеценка		Варіації, музичні інструменти: баян, акордеон реприза	Підручник (с. 104); робочий зошит (с. 29)
31.	Кульмінація в музичному творі	І. Дунаєвський, увертюра до фільму «Діти капітана Гранта»	«Заквітчали зорі обрій», сл. А. Житкевича, муз. Л. Стельмашук		Кульмінація	Підручник (с. 107); робочий зошит (с. 30)
32–34.	Перевір себе Урок-концерт	Музичні твори на вибір учителя та учнів				Підручник (с. 108–109); робочий зошит (с. 31–32)